

Nekadašnji admirali Hrvatske ratne mornarice

Ljubo Marčić, Split

Dalmatinske gradske općine i hrvatska plemena razasuta po raznim otocima, već su u 12. vijeku svojim brodovima pomagali ugarsko-hrvatske kraljeve, kada su ratovali na moru. Još su od ranijeg vremena bile tačno određene dužnosti pojedinih gradskih općina i plemićkih plemena u pogledu njihove ratne službe na moru. Tako je ugarsko-hrvatski kralj Bela III. (IV.) na 10. svibnja 1242. potvrdio plemićima od plemena Dživića (Givich, Giulich) na otoku Hvaru stara njihova prava i slobodu, a oni su se obavezali da će ga služiti u ratovanju na moru. Dalmatinski gradovi, koji su inače imali svoju samoupravu, kao: Omiš, Split, Trogir, Šibenik, Nin, Rab i po koji put Zadar, morali su svojim brodovima pomagati kralja. Osobito se više puta spominje grad Split, da je svojim galijama priskočio kralju u pomoć. Tako na pr. kad je kralj Andrija I. (II.) poveo ljeti 1217. križarsku vojnu, grad Split mu je dao dvije galijske, da ga otprate do Drača. Kad je 1242. kralj Bela III. (IV.) bježao ispred Tatara, došao je u Split i od građana je tražio galijske da otplyu dalje. Splićani nisu mogli da mu tako hitno opreme brod, pa su se kralju veoma zamjerili. Iz ovoga proizlazi, da su u 12. i 13. vijeku hrvatsko-dalmatinski primorski gradovi bili obavezni staviti kralju na raspolaganje po jednu opremljenu i naoružanu galijsku, kad bi sam kralj došao u primorske krajeve u ratne svrhe.

Ugarsko-hrvatski kraljevi nisu nikad vodili pomorsku politiku. Premda su u svojim rukama držali i razvedenu istočnu obalu Jadrana i imali vješte pomorce s dugom tradicijom, ipak nisu nikad pokušali stvoriti jaku mornaricu, koja bi se mogla suprostaviti Mlečanima. Pojedini dalmatinski gradovi imali su doduše svoje trgovačke brodove, ali oni

nisu nikad u komandnom i taktičkom pogledu tvorili jedinstveno organizovanu flotu. Ni Arpadovići, ni Anžuvinci nisu shvatili važnost vlastite ratne mornarice na Jadranu. Tako u prvoj polovici 14. vijeka zavlada Mletačka republika čitavom hrvatskom obalom i otočjem od Zrmanje do ušća Cetine, osim Skradina i Omiša koji su osali u vlasti knezova Bribirskih. Mlečani su se kasnije prevarom domogli i grada Skradina. Ovdje treba napomenuti, da su Đenovežani i Mlečani bili već odavna u sukobu radi prevlasti na Sredozemlju. Za vrijeme sukoba 1350. sklopila je Đenova na 22. listopada 1352. savez sa ugarsko-hrvatskim kraljem Ludovikom I. da će zajedno ratovati protiv Mlečana. Gubitak jednog dijela Dalmacije i otoka nagnao je Ludovika I. da konačno obračuna s Mletačkom republikom, kojoj navijesti rat u lipnju 1356. Kako je kralj sretno ratovao i u Dalmaciji i u sjevernoj Italiji, konačno Mlečani pristanu na mir u Zadru 18. veljače 1358. Ovim su slavnim mirom dalmatinski gradovi i otoci povraćeni kraljevstvu hrvatskomu, a Mlečani su bili potisnuti s hrvatskih obala za dulje vremena. Naši su gradovi, svaki za sebe i bez državne pomoći, formirali svoju trgovačku i ratnu mornaricu gonjeni svojim prirodnim nagonom, koji ih je vukao na more. Tako je kralj Ludovik I. dobio važnu poziciju na Jadranu, koju je trebalo osigurati i uzdržati za sva vremena. Da bi to ostvario, bila mu je potrebna jaka ratna mornarica, i njenim je glavnim pristaništem izabrao vode između Trogira, Visa i Hvara. Zadru je kralj izdao 10. veljače 1358. znamenitu povelju, kojom mu je potvrdio sve dosadašnje slobodine i privilegije. U toj se povelji pored ostalog spominje admiral »Jacobus de Cessano, aulae nostrae miles, amiratus noster

maritimus ac comes insularum Farae et Bratae«. Dakle, Jakov de Cessano je već tada bio admiral hrvatske ratne mornarice, a isodobno knez otoka Hvara i Brača, koji su se tek u siječnju 1358. pokorili Ludoviku I. Iz iste se povelje još saznaje, da je admiral Jakov bio Zadranin, da je skupa sa sugrađanima Danijelom Varikašićem i Grgurom de Giorgio molio kralja, da potvrdi gradu Zadru stare privilegije i da je bio vitez (miles) kraljevskog dvora. Admiral Jakov de Cessano je pod svoju zapovijed prikupljao najvještije i najsmjelije mornare hrvatsko-dalmatinskog primorja i otočja.

Kralj Ludovik I. je kasnije pridao admiralu Jakovu i kneževsku čast otoka Korčule, koji je do tada bio još u vlasti Mlečana i njihova kneza Ivana Georgio. Iz starih korčulanskih isprava proizlazi da je Jakov de Cessano dne 13. VI. 1364. bio jošte admiralom hrvatske ratne mornarice, od 8. I. 1362. — 13. VI. 1364. bio knezom otoka Brača, Hvara i Korčule, a od 13. VI. 1364. samo knezom otoka Korčule. Njegovi su namjesnici u Korčuli, dne 8. I. 1362. Joannes de Calcina de Jadra, dne 13. VI. 1364. Nikola de Lucaris, Splićanin. Ovaj potonji je bio knežev namjesnik u Korčuli još i prije Ivana de Calcina, t. j. 19. VIII. 1361.

Ovdje treba napomenuti, da su admirali hrvatske ratne mornarice imali razne nazive, kao: »admiratus noster maritimus generalis, regius miles et Admiratus, Regis Hungarie Admiratus, admiratus noster maritimus, regius Admiratus, Admiratus et consiliarius regius, admiratus regius, regius miles admiratus, admiratus in regimine maris i pro regia majestate Hungarie in partibus Dalmatiae admiratus constitutus«.

Potrebno je još istaknuti, da su neki admirali hrvatske ratne mornarice u isto doba vršili i dužnost knezova otoka Brača, Hvara i Korčule. Također je bilo mnogo knezova pomenutih otoka, koji nisu bili admirali. Tako se za razdoblje od 1385. do 1387. i od 1391. do 1395. nije našlo traga nijednom admiralu hrvatske ratne mornarice, premda je bilo knezova. Osim admirala bilo je još i podadmirala. Poznato je, da je 1370. neki Barnaba bio podadmiral, o čijem rodu i zavičaju nije ništa poznato.

Kako je kralj Ludovik I. nastojao da podigne svoju mornaricu, to odmah poslije mira u Zadru učini s Mlečanima poseban ugovor, kojim su se oni obavezali, da će u svojim brodogradilištima izgraditi za kralja i na njegov trošak 24 galije sa svom potrebnom opremom. Za stalno je, da se Mlečani nisu pridržali pomenutog ugovora, i kralj Ludovik I. je morao skupiti mornaricu da im se osveti.

Nekoliko mjeseci poslije zadarskog mira, predade se kralju pod zaštitu i grad Dubrovnik i to nakon što su 27. V. 1385. dubrovački poslanici u kraljevskom dvoru u Višegradu sklopili ugovor s kraljem Ludovikom I. Pored ostalog tu stoji i ovo: »Ako bi se zgodilo, te bi kralj o svom trošku podigao pomorsku vojsku, mora mu (dubrovačka) općina na njegovih 30 galija opremiti i dati jednu, koja će ostati u kraljevoj službi, dok potraje rat; ako bi pak kralj u boj pozvao brodovlje dalmatinskih gradova o trošku tih gradova, onda će mu dubrovačka od 10 galija opremiti i dati jednu. Kralju pristoji pravo, da po svojoj volji izabere jedan ili drugi način mobilizacije«. Ovaj je ugovor važan s razloga, jer se iz tog saznaje, kako i što su ostali dalmatinski gradovi (Korčula, Hvar, Omiš, Split, Trogir, Šibenik, Skradin, Zadar i dr.) pridonosili za kraljevu ratnu mornaricu. Sigurno je, da su i oni davali kralju po jednu galiju, pa je hrvatsko-dalmatinska ratna mornarica brojila nekih 12-15 galija, a uz njih i nekoliko manjih brodova, kao liburna, brigantina i drugih.

Godine 1378. planula je borba između Mlečana i Đenovežana zbog njihovih zajedničkih interesa na istoku. Na poziv Đenove da joj dođe u pomoć, kralj Ludovik I. se rado odazva, želeći da što većma oslabi staru suparnicu ugarsko-hrvatskih kraljeva na istočnoj obali Jadrana. Hrvatsko-dalmatinska mornarica je sa velikim uspjehom sudjelovala u tom ratu i mnogo je doprinijela u obrani našeg primorja od Krka do Kotora . . . Ludovik I. kao saveznik Đenove, primao je njene podanike u hrvat. dalmat. mornaricu, pa tako ima i đenoveških admirala. Đenovežanin Baldasar de Sorba je bio admiral hrvatsko-dalmatinske ratne mornarice od 1365.-1370. On se kao admiral spominje prvi put u spisima grada Trogira od 16. IV. 1365. Kao poslanik kralja Ludovika I. boravio je admiral Baldasar 1366. u Mlecima, gdje je za kralja tražio od Mlečana nekoliko galija za rat protiv Turaka. Po jednoj bilješci Trogirana Ivana Lucića od 21. XII. 1369. admiral Baldasar je pomenute godine boravio u Splitu. Dr. Ant. Paulini piše, da se još 1370. Baldasar de Sorba pojavljuje ne samo kao admiral i knez triju otoka, nego i »Comes Castri Almisii«.

Kao treći admiral hrvatsko-dalmatinske mornarice spominje se Đenovežanin Šimun de Auria (Dorija) de Janua. On se u starim korčulanskim ispravama spominje već 8. I. 1372. kao »Regis Hungarie Admiratus et Comes Insularum regio de mandato«. Zatim se spominje kao admiral (miser Simon de Aurea armirallo) i poslanik kralja Ludovika I. dne 5. IX. 1374. kad ide u Mletke poradi grada Dubrovnika.

Dužd Andrija Kontoren u svojim pismima od 26. IV. i 7. X. 1375. na kralja Ludovika I. među ostalim piše: »nobilem virum Simonem de Auria de Janua admiratum et consiliarium regium . . . «Dakle, on je tada bio admiralom i knezom otoka Brača, Hvara i Korčule. Namjesnikom u Korčuli mu je bio srodnik Toma de Auria. Ali od 19. IX. 1372. već je drugi knez i namjesnik u Korčuli. Od 1375.-1384. nalazi se Šimun de Auria (Dorija) ponovo kao knez triju otoka. Od 1375.-1376. opet mu je namjesnikom u Korčuli srodnik Toma, 1376. Krševan de Giorgio, a od 1379.-1384. Ivan de Fumatis, Zadranin. I nakon smrti kralja Ludovika I. (11. IX. 1382.) ostao je Šimun de Auria admiralom sve do 1384.

Za doba ugarsko-hrvatskog kralja Žigmunda (1387.-1437.) bilo je također admirala hrvatske ratne mornarice. Iz korčulanskih isprava dr. A. Paulini ističe, da je od 1388.-1390. Zadranin Matej de Cessano bio korčulanski knez i admiral hrvatske ratne mornarice. To je drugi admiral ove zadarske porodice. Dr. A. Paulini navodi 9 raznih isprava, na kojima je sačuvana uspomena na admirala Mateja de Cessana. U ispravi od 18. X. 1388. stoji: »Regnante Sigismundo temporea. Dni Matthei de Cesana de Jadra pro ipso Regia Maestate Admirati . . . «U ispravi od 2. II. 1390. stoji ovako:

»1390. Ind. VIII. die 2. m. Februarii. Regnantibus Serenissimis Principibus et Dnis nostris naturalibus dno Sigismundo et Dna Maria sua felicissima consorte Dei gratia Illm. Rege et Regina Ungarie, Dalmatie et Croatie . . . temporibus . . . ac magnitici et potentis viri Dni Matthei de Cesanis de Jadra Regii Admirati et decorati Comitiss Insularum Brahcie Fharre et Curzole . . . «

U ispravi od 17. IV. 1390. admiral Matej se ovako nazivlje: »magnifici domini Matthei de Caesanis de Jadra Admirati Regnorum Dalmatiae et Croatiae Insularum Curzulae Lesinae et Brachiae Comitiss honorandi existente pro eo vicario Curzola nobile viro ser Jacobo Nicole de Spalato«. Dakle, to je prva poznata pisana isprava, na

kojoj se admiral hrvatske ratne mornarice upravo takovim i nazivlje. I to je bio znak onog vremena, kad se svijest hrvatskog jedinstva i samostalnosti bila živo probudila u hrvatskom plemstvu. Iz arhive korčulanske porodice Kapor izvorna isprava od 21. X. 1389. glasi: »Regnante serenissimo principe dno nro dno Sigismundo di gra Vng dalm. Croatie etc Rege inclito necnon marchione brandiburgij . . . Temporeque magnifici et potentis dni dni Mathei de Cesanis de Jadra pro ipsa Regia Majestate Admirati regnorum Dalmatie et Croatie Insularumque Curzole Lesine et Brachie comitis electi et deputati. Existente pro eo Vicario in Curzula nobile et sapiente viro dno Jacobo nicole de Spalato . . .« Isto tako slična je jedna isprava nađena u arhivi korčulanske porodice Arneri. Iz pomenutog proizlazi, da je u burno doba poslije 1383. postojala ne samo hrvatska ratna mornarica, nego se baš tada i to 1389. mogla ponositi imenom čisto »hrvatske kraljevske mornarice«, t. j. samo »regnorum Dalmatie et Croatie«.

Kao peti admiral hrvatske ratne mornarice spomije se Filip Georgii, koji potječe od plemićke porodice iz Zadra. Vjerovatno se ta porodica hrvatski zvala Jurjević ili Đorđić. U jednoj ispravi arhive porodice Arneri od 24. XII. 1396. nalazi se slijedeće: »temporeque magnifici et potentis uiri dni phillipi de georgys de Jadra Regij admirati ac comitis Curzule suo vacante Vicario . . .« Dana 3. X. 1401. darivaju Trogirani admiralu Filipu 20 libara, jer im je bio donio povoljne vijesti od kralja Žigmunda. Malo zatim, na 28. XI. 1401. Korčulani pišu Splićanima, da su vjerni kralju Žigmundu i još spominju, kako »ex tertia dominus Philippus Georgii admiratus regius, ex quasto d. Spalatenses petunt subsidium ad manutenendum castrum Almisi«. U kolovozu 1402. je s napuljskim brodovljem doplovio u Zadar Alojzije Aldema-

risko (de Mareschi) vrhovni kapetan protukralja Ladislava Napuljskoga. Na poziv zadarskih knezova, admiral Filip nije htio poći s vojskom na zauzeće Vrane, pa je 10. IX. proglašen za veleizdajnika i lišen svog imanja. Njegovu kuću, koja je stajala pred crkvom Sv. Stošije, uzeo je Aldemarisko na 11. X. za svoj stan. Napuljski kapetan je već na 9. XII. poklonio ovu kuću bosanskom vojvodi i splitskom hercegu Hrvoju Vukčiću, koji je bio odan Ladislavu Napuljskom. Dok su Zadar i dio Dalmacije od 1402.-1409. bili u vlasti protukralja Ladislava Napuljskog, nije ništa poznato o admiralu Filipu Georgii. Kad je u srpnju 1409. Ladislav Napuljski sramotno prodao Mlečanima grad Zadar i dio Dalmacije, i kralj Žigmund se 1411. zaratio s Mlečanima, opet izbija na površinu admiral Filip Georgii.

U daljnjem ratu između Žigmunda i Mletačke republike spominje se kao admiral Ugolinus de Auria (Dorija) de Janua (1412.-1413.), rodom iz Đenove. To se razabire iz pisma od 15. XI. 1412. kojeg je kralj Žigmund iz Bihaća na Uni poslao Trogiranima, gdje ih pozivlje u rat protiv Mlečana. Iz isprave izdane u Trogiru 25. I. 1413. od građanina Mihajla Vitturia proizlazi, da je novoimenovani admiral Ugolin Dorija zaista vršio svoju vlast i da je primio plaću, da s jednom galijom služi kralja u ratu protiv Mlečana. Dana 17. IV. 1413. sklopljeno ju u Trstu petogodišnje primirje, kojim su Mlečani dobili Zadar, Nin, Novigrad, Vranu, Pag, Skradin i Šibenik. Drugim mletačkim ratom od 1418.-1420. Mlečani su dobili gradove: Split, Trogir, Kotor i otoke: Brač, Hvar i Korčulu. Tako od čitavog jadranskog primorja je osalo kraljevini Hrvatskoj: na sjeveru Senj i Krk, a na jugu Omiš s Krajinom i Poljicima. S gubitkom dalmatinskog primorja nestalo je i hrvatske ratne mornarice, a s njom i admiral.